

ТОФРИГ МАЪМУД

**МЕШЭДЭ
СЭС**

ТОФРИГ МАЪМУД

КӘНЧЛИК • БАКЫ • 1969

Редактору *Илјас Талдыг.*

Рассама *Ә. Дадашов.*

Бәди редактору *Ј. Агајев.*

Техники редактору *Р. Әхмәдов.*

Корректорлары *М. Әлијева, С. Оручова.*

Ягылмага берилмиш 29 V-1969-чу ил. Чапа имзәлән-
миш 3 IX-1969-чу ил. Кагыз форматы 60×90^{1/2}. Чап/ш
1,25. Учет. нәшр. в. 2. ФГ 16109. Сифарыш № 428.
Тиражи 8000. Гыжәти 22 гәп.

Азәрбајҗан ССР Назирләр Советинин Дәвлат.
Мәтбуат Комитәси

„Кәңәлик“ нәшријәти, Баки, Нүсү йачыјев күчәси, 4.
26-лар мәтбәәси, Баки, Әли Бајрамов күчәси, 3.

Ш Е ' Р Л Ә Р

СҮСӘН ВӘ КҮНӘШ

Күнәшин шәфәгләри
Ахыб долур отаға.
Сүсән гачыр,

әлләшир

Шәфәгләри тутмаға.
Рәгс еләјән шәфәгләр
Елә хош,

елә титрәк...

Башдан-баша отағы
Бүрүјүр

гызылы рәнк...

Шәфәгләр балыг кими
Әлләриндән сүрүшүр.
Кәһ үзүнә,

көзүнә,

Кәһ да чижинә дүшүр.
Сүсән күнәшлә јатыр.
Күнәшлә дә

ојаныр.

Ојунчагдан
даһа чох,
Шэфәгләрлә ојнајыр.
Күнәш
фәрәһ кәтирир
Милјон-милјон
ушаға.
Онлары өпмәк үчүн
Дүшүр
мин-мин отаға.
Гој о сәпиб һәмишә
Гызыл сачагларыны.
Севиндирсин
дүнјанын
Бүтүн ушагларыны.

ЧЫҒЫР

Узаныб кедир чығыр,
Дәрәдә итир чығыр...
Јамачда үзә чыхыр...
Јары бөлүр бағлары—
Шәрид кими узаныр.
Гајалары, дағлары
Кәмәр кими доланыр...
Дағ зирвәсиндә чығыр
Бир сап кими ағарыр.
Узаныб кедир һара,
Бәлкә дә булудлара?!

БИР ПАРЧА БУЛУД

Мешэнини јанында
Бээјир јамачы,
Тэк-тэнһа
Бир армуд агачы...
Бу агач
Ачыбдыр
                  ағ чичэк...
Елә бил үстүнә
Гонубдур
Мин-мин
                  ағ кәпәнәк...
Узагдан бахсалар
Ким дејәр
                  армуддур?!
Санарлар,
                  ағач јох,
Бир парча булуддур!

НАЗИМ БАХЫР...

Һарај салыб дејир өрдәк:
— Га-га, га-га...
                  Мәнә јемәк...
— Мә...мә...
                  — дејир гара гузу,
— Сусамышам... кәтирини су...
— Бәрк ачмышам...
                  — чәпиш дејир,
Анасындан сүд истәјир...
Сәпиләндә һәјәтә дән,
Сары чүчә
                  учур бирдән...
Будаглардан ешир сәрчә,
— Ачам... чик-чик...
                  динир сәрчә...

Назим бахыр
Гузунун су ичмәсинә,
Чәпишин
                  сүд ичмәсинә...
Назим бахыр

Өрдәјин дә,
                  чүчәнин дә,
Чик-чик едән сәрчәнин дә
Җем ахтарыб тапмасына,
Гачыб дејир анасына:
— Вер, онлара апарым дән.
Анчаг нәдән
— Мән ачмышам, — демир Назим,
Җемәк версән,
                  јемир Назим...

ТУТ АҒАЧЫ

Нәһәнкдир тут ағачы,
Гәшәнкдир тут ағачы.
Бир будагы узаныб,
Гоншу бага чатыбдыр.
Онун башга будагы
Дамымыза јатыбдыр.
Ағач — меһрибан гоча,
Әјлиб бир балача...
Дуруб фикирли, јорғун,
Көвдәси галын, јоғун...
Будаглар голлар кими
Еви гучаглајыбдыр.
Ону гардан, јағышдан
Горујуб сахлајыбдыр.
Елә ки, тутлар дәјир,
Дүшүб алныма дәјир...
Тез чыхырам һасара,
Мән бахырам тутлара.
Бу тутларын һәр бири,
Јумру, халлы, ағ, ири...
Будагдан тута-тута,
Һасардан кечдим тута.

Агач бир чәтир кими,
Бир аз силкәләндими
Саплагындан үзүлүр,
Тутлар јерә төкүлүр.
Нәһәнкдир тут агачы,
Гәшәнкдир тут агачы.

АНАМ ИШӘ КЕДӘНДӘ

Өз догма анам кими
Мәи сеvirәм бибими.
Тез-тез кәлир јаныма,
Көмәк едир анама.
Сорушурам һамыдан
Бир күи көрмәсәм ону,
Евиимиздә һәр заман
Көзләјирәм јолуну.
О мәи көрмәк үчүн,
Кәлир јаныма һәр күн...
Анам кедәндә ишә,
Биздә галыр һәмишә.
Мәиә биширир гутаб,
Мәиә охујур китаб.
Чалыб јахшы пиано,
Нәғмәләр өјрәдир о.
Бир дәфә атам-анам,
Киноја кетди ахшам.
Бибим кәлди јаныма,
Биширди дадлы гоғал.
Сөјләдим ки, кетмә сән,
Һәмишә мәнимлә гал.
О мәи көрмәк үчүн
Кәлир јаныма һәр күн!

ФЭВВАРЭ

Кәзир ахшам чагында,
Ҥамы саһил багында.
Нә көзәлдир мејданлар,
Чичәкләр,

хијабанлар.

Бир һовузун ичиндә
Рәнкли фәвварә дә вар.
Ушагларла долудур
Фәвварәнни дөврәси,
Шырылтыја гарышыр
Онларын да

шән сәси.

Фәвварә көзәл, гәшәнк,
Ишыгланыр рәнкбәрәнк.
Сары ишыг јананда
Сапсары

олур сулар.

Јағыштәк сәпәләниб,
Һовуза долур сулар.
Гырмызы ишыг јаныр,
Сулар инди ал олур.
Бир аз кечир,

дәјишир,
Ашыб дашыр,
ағ олур.

Ҥамы севинир,

күлүр,
Сулар шыр-шыр төкүлүр.
Фәвварә

бөјүк, гәшәнк,
Ағ чичәјә охшајыр.
Дашдыгча

шәләләтәк,
Көбәләјә охшајыр!

ИКИ ГЫЗ

Сүсән ездә олмур арам,
Елә дејир:
— Лалә үчүн дарыхырам.
Лалә дә өз евләриндә
Дејир һәр күн:
— Дарыхырам Сүсән үчүн...

Бир күн онлар көрүшдүләр,
Гучаглашыб өпүшдүләр.
Бағча-бағы долашдылар.
Бирдән...

Аман...

далашдылар...

Бағча-бағда күл-чичәкләр
Дәстә-дәстә...
Фәгәт онлар
Далашдылар
Ал-гырмызы бир күл үстә...
Додаг белә
бүздү онлар,
Бир-бириндән
күсдү онлар...

Һәрә кетди өз евинә,
Күнләр өтдү...
Анчаг јенә
Сүсән ездә олмур арам.
Елә дејир:
— Лалә үчүн дарыхырам.
Лалә дә өз
евләриндә
Дејир һәр күн:
— Дарыхырам Сүсән үчүн...

ФИШӘНК

Бу ахшам,
Элимдә тутмушам
Чох гәшәнк,
Бир фишәнк.
О јаныр,
Одланыр.
Ким дејәр,
Бу јанан фишәнкдир?
Ал рәнкли
Чичәкдир,
Парлајан
Шимшәкдир.
Истәрәм чох јана,
Гачырам
О јана, бу јана.
Төкүлүр
Гығылчым.
Неј күлүр
Шән бачым;
Гардашым!

ГАЈА-ТӘЈЈАРӘ

Көјүн једди гатында
Бир гаја вар.
Дәрин бир учурума
Дуруб бахар.
Дашлардыр сылдырымлы
Ганадлары.
Ирәли чыхыб бахыр
Көјә сары...
Даг башында нә көзәл
Мәнзәрәдир.
О гаја дејил санки
Тәјјарәдир.
Индичә ганадыны
Ачачагдыр.
Үфүгләрә, көјләрә
Учачагдыр!

М. Ф. Ахундова adına
Азәрбајҗан Республикасы
КІТАБХАНАСИ

КИНОДАН КЭЛИР ИЛГАР

Чијиндә тахта түфәнк
Кинодан кәлир Илгар.
Дејир: — Бөјүк бир пәләнк
Орда варды, ушаглар.
Елә ки, ону көрдүм
Тез галдырдым түфәнки.
Күллә атыб өлдүрдүм
Мән о сары пәләнки.
Белә дејәндә Илгар,
Күлүшдүләр ушаглар.

ФУТБОЛ ОНАЈЫР САДЫГ

Садыг гачыр, нә гачыр,
Ајаглары долашыр.
Аз галыр дәјсин јерә,
Чапланыр бирдән-бирә.
Елә ки, топу көрүр,
Архасынча јүјүрүр.
— Садыг, Садыг,
Ирәли чых!
Тез, топа чат,
Тез, бизә ат...
Бир күләк олур Садыг,
Бир шимшәк олур Садыг.
О гачыр,
Топа чатыр,
Топу достуна атыр.
Һүчүм, һүчүм,
Садыг, дурма,
Ирәли чум!
О, топу алсын дејә,
Јүјүрүр ирәлијә.
Сәсләр галхыр, учалыр,
Шән ушаглар әл чалыр.

ӘНМӘД КЕДИР КҮЧӘДӘ

Әһмәд кедир күчәдә
Тоз ичиндә чәкмәси.
Гырылмыш пенчәјинини,
Көјнәјинини дүјмәси.

Санки көмүр дашыјыб,
Гапгарадыр әлләри.
Үз-көзүнә төкүлүр
Даранмамыш телләри.

Әһмәд көрүр бу заман
Бир гыз кәлир гаршыдан.
О, гыза бахыб дејир:
— Сән пинтисән нечә дә...
Ајыб дејилми, адам
Белә кәзмәз күчәдә.

Гыз кәләрәк һејрәтә,
Бахыр, бахыр Әһмәдә.
Биздә көзәл мәсәл вар,
Белә дејиб бабалар:
«Кечәл бахар күзкүјә,
Адын гојар өзкәјә».

ГАР ЈАҒЫР

Зирвәли гарлы дага,
Башлајыр гар јағмаға.
Јаздан, јајдан,

пајыздан
Гар галыб топа-топа.
Инди бу гар үстүнә
Гар јағыр лопә-лопа.
Ағарыр бу нәһәнк дағ,
Башдан-баша ағаппаг.
Нә олсун ки, нәһәнкдир,
Елә бил көбәләкдир.
Башы көјләрә чатыр,
Јараныр бир ағ чадыр.
Кирир бу дағ булуда,
Чеврилир ағ булуда.
Бу дағда ағыр-ағыр,
Гар үстүнә гар јағыр.
Бол јағыр ки, бу јерә,
Дөнсүн ағ чичәкләра.

ЧИЖЭЛЭК

Ај гэшэик
Чијэлэк!
Мэн сэни
Дэрирэм.
Бачыма
Верирэм.
О јејир
Вэ дејир:
— Сэн мэнэ,
Вер јенэ!

ЈУК МАШЫНЫ

Мэним јук машиным вар,
Нэ десэниз апарар.
Миндирмишэм мејмуну,
Кэздирирэм мэн ону.
Ушаглар, чэлд тэрпэни,
Сиз дэ машина минни.

Машины сүрө-сүрө,
Мэн кедирэм һэр јерэ.
Адам көрэндэ дэрһал,
Јолда верирэм сигнал.
Ушаглар, чэлд тэрпэни,
Сиз дэ машина минни.

Мэн кедирэм мешэјэ,
Чөлэ, дүзэ, чэмэнэ.
Көзэл јук машиныны
Атам дүзэлдиб мэнэ.
Ушаглар, чэлд тэрпэни,
Сиз дэ машина минни.

пәнчәрэдә

Ахшам үстү
Бир гыз чыхыр пәнчәрәжә,
— Мән атамы
Көзләјирәм — дејә-дејә.
Бирдән
Ачыг пәнчәрэдән
Севинч долу
                                сәс жүксәлир,
О гышгырыр:
— Атам кәлир,
                                атам кәлир!

ӨЗҮ БИЛМИР...

О аглајыр ичин-ичин:
— Верин чајы өзүм ичим.

Әл вуранда стәкана,
Аз галыр ки, әли јана.
Дејир: — Ај, ај,
Истидир чај.
О гышгырыр төкүн дејә,
Төкүн чајы нәлбәкијә.
Сонра чәкир габагына,
Јапышдырыр додагына.
Дејир: — Ај, ај,
Истидир чај...
Чајы ичә билмир өзү,
«Мән... мән... ичим...»
                                —будур сөзү.
Јахшы, она нә дејәсэн,
Балачадыр һәлә Сүсән.
Нәлбәкидән чајы ана,
Јаваш-јаваш верир она.

О аглајыр ичин-ичин:
— Верин, чајы өзүм ичим.

НЭГМЭ, ИШЫГ ВЭ ЧИЧЭК

Истилэшир хавалар,
Дагларда эрижир гар,
Чайлар нэ жаман долур,
Сөзлү, нэгмэли олур!
Охужан ләпәләрдир,
Нэ инчә нэгмәләрдир.
Гушлар учуб һәр јана,
Гонур дама, ејвана.
Кәлир онларын сәси,
Шаграг, көзәл нэгмәси.
Күнәшдир канната
Гучаг-гучаг сәпән нур,
Чайлар нэгмә охујур,
Гушлар нэгмә охујур.
Бу нэгмәләр јарышыр,
Бир-биринә гарышыр.
Күнүн гызыл телләри
Гыздырыр, өпүр јери.
Чөлләр, чәмәиләр рәнк-рәнк,
Сајрышыр чичәк-чичәк...

Бу ишыг да, чичәк дә,
Нәгмә олур үрәкдә.
Тәбиәтдир тој гуран,
Чөлә, дүзә рәнк вуран.
Нә көзәлдир дағ, дәрә,
Гәрг олубдур күлләрә.
Нә көзәлдир бағча-бағ,
Һара бахырсанса бах
Нәгмә, чичәк, ишыг вар,
Һәр шејдә јарашыг вар!

ТЭЭ ИЗ

Кечэдэн башлајан гар
Јенэ јагыр о ки вар.
Кәрим чыхыр бајыра,
Һәр јер бүрүнүб гара.
Мешә дә, дағ да гардыр,
Чәмән дә, бағ да гардыр.
Бәлкә ун әләнбдир,
Көјләрин булудлары
Бәлкә јерә сенибдир?!
Евләрдән түстү галхыр,
Көрүнмәјир јол, чыгыр.
Гыш нә көзәл фәсилдир,
Һава сојуг дејилдир.
Кәрим севир бу гары,
Топлајыб ушаглары
Ојнајачаг үрәклә,
Сүрүшәчәк хизәклә...
Инди гыш сәһәриндә
Мәктәбә гачыб кедир.
О, гарын үзәриндә
Тэә из ачыб кедир.

ДӨРД БАЧЫ

Дөрд бачыјыг, дөрд бачы,
Атамызын дөрд гызы.
Ејни палтар кејирик,
Рәнки бирдир гырмызы.

Нәнәм дејир: — Көзәлдир
Оғлумун өвладлары.
Бизә палтарлар тикир
Бу дөфә рәнки сары.

Ејни рәнкли, бу көзәл
Палтарлары кејирик.
Дөрдүмүз дә нәнәјә
— Сағ ол, сағ ол — дејирик.

Театрда, кинода
Һәр јердә бир олуруг,
Бир маһны өјрәнмишик,
Бир јердә охујуруг.

Чыхмышыг сәһнәјә дә
Маһнымыз хоша кәлиб.
Дејирләр, бачылардан
Бир квартет дүзәлиб.

Дөрд бачыјыг, дөрд бачы,
Анамызын дөрд гызы.
Кәлин, сиз дә динләјин,
Бизим бу маһнымызы.

АТАСЫНЫ СЕВӘН ГЫЗ

Ата ишә кедәндә
Далынча гачыр Сүсән.
Ата ишдән кәләндә
Гапыны ачыр Сүсән.

Ата көтүрүб јердән
Көјә галдырыр ону.
Гучаглајыр, о, шән-шән
Атасынын бојуну.

Атасы динчәләндә
Отаға сәссиз кирир,
Атасы ишләјәндә
Она чај да көтирир.

Истираһәт күнләри
Шәһәрә чыхыр онлар,
Кәзиб бүтүн шәһәри
Һәр јерә бахыр онлар.

Атасыз галан заман
Кәдәрләнир о шән гыз.
Ајрылмыр атасыдан
Атасыны севән гыз!

ӨЗҮ КИРИБ ЧИБИМЭ...

— Илгар, Илгар, дајан бир,
Нијә чибин шишибдир?!
— Мән нә билим, ушаглар?!
— Јахына кәл, ај Илгар.
Нијә бу довшаны сән,
Чибиндә кизләтмисән?!
— Бој, бу довшан, сән демә,
Өзү кириб чибимә.

ЈОРУЛМУШАМ...

Һәтәм чыхды кәзмәјә
Атасыјла бир ахшам.
Һеч бир аз кетмәмишиди
Сөјләди: — Јорулмушам.
— Нә тез јорулдуи, һәтәм?!
— Даһа кедә билмирәм.
Ушаг аддым атмады,
Дурду јол ғырағында.
Атасы алыб ону
Апарды гучағында.
Һәтәм көрдү ушаглар
Оун кими етмәјир,
Һеч бири атасының
Гучағында кетмәјир.
Аста-аста сүрүшдү,
Һәтәм дә јерә дүшдү.

СӨҢБӨТ

— Биби, биби,
    ај биби,
Чох севирсән сән кими?!
— Јадикары, Сүсәни.
— Биби, биби, бәс мәни?!
— Әл-үзүнү, ај Әкбәр,
Јумамысан бу сәһәр.
Тәнбәллә јохдур арам.
— Биби, инди јујарам.

ЈАРПАГ НИЈӘ САРАЛЫР

Сүсәни һејрәт алып,
Јарпаг нијә саралыр?
Нијә ағачдан бир-бир,
Јарпаглар јерә енир?
Һәр тәрәф хәзәл олур,
Амма нә көзәл олур.
Сары рәнк алмыш баға,
Диггәтлә баха-баха
Кәзир һәр јаны Сүсән,
Көрүр саралыб чәмән,
Солуб, гурујуб отлар,
Бирдән сых-сых булудлар
Гаралыр, шимшәк чахыр,
Күчлү бир јагыш јагыр.
Евә доғру гачыр гыз,
Дејир: — Кәлибдир пајыз.

Булуд, шимшәк,
од көрүр,
Күлүр Сүсән.
Җәјәт боју ит һүрүр,
Гоча арвад өскүрүр,
Күлүр Сүсән.
Милис әми фит вериб,
Машыны сахлајанда,
Анасыны итириб,
Бир ушаг аглајанда
Күлүр Сүсән.
Нәнәси ејнәк тахды,
Сүсән ејнәјә бахды.
Гәһ-гәһ чәкди јенә дә,
Сүсәнни күлмәјинә
Бахыб күлдү нәнә дә...
Деди: — Шејтан, бәсдир, бәс,
Адам һәр шејә күлмәз!

ЈЕТИМ ДАЈЧА

Зәриф, балача,
Көзәл бир дајча
Нә вахтдыр даһа
Кәзир тәк-тәнһа...
Ахы, нә олуб,
Анасы һаны?!
О јалгыз гојуб
Нијә дајчаны?!
Кәзир обаны
Гаш гаралынча
Анасы һаны?
Тапмајыр дајча.
Гышда гопанда
Күчлү бир туфан,
Ана туфанда
Учмуш гајадан.
Дајча кишнәјир,
Көрән нә дејир?!
Дәрд чәкир һәр күн
Анасы үчүн.
Гәмлидир онун,
Нәмлидир онун,

О вахтдан бэри
Ири көзлэри!
Анасы билир
Һәр аты дајча.
Одур ки, кедир
Онун далынча.
Бир күн обадап
Атлылар өтдү,
Дајча јахындан
Онлары көрдү.
Дөрһал жүјүрдү.
Атлылар кетди,
Далында итди
Уча дағларын,
Бу атлыларын
Кетди далынча,
Кетди о дајча!
Она атлылар
Даш да атдылар
Гајытсын дејә.
Анчаг дөнмәди
Дајча кернјә.
Кетди атлылар
Дајча да кетди.
Дағлар далында,
Сых-сых думанда
Итди атлылар,
Дајча да итди.
Кедиб сәһәри

Ону бир чобан,
Гајтарды керн
Башга обадап.
Зәриф, балача,
Көзәл бир дајча
Дәрд чәкир һәр күн
Анасы үчүн.
Гәмлидир онун,
Нәмлидир онун,
О вахтдан бэри
Ири көзлэри!

ПОЕМАЛАР

СҮСЭН КЭЗИР АБШЕРОНУ

1.

Шүтүжүр саһил боју
Электрик гатары.
Ахыр гатара доғру
Дәнизин далгалары.
Елэ жахындан кедир,
Сүсән севинчлә динир:
— Гатар дәнизэ кирир.
Гатар дәнизэ кирир.
Гумлар үстә галыб из,
Гатар кедир: тагга-таг...
Бир тәрәфи көј дәниз,
Бир тәрәфи јашыл бағ.
Сүсән дүшүр гатардан,
Кечиб кедир бағлардан.
Бир ағач елә бил гуш,
Учуб јерә отурмуш.
Позмајыб вугарыны,
Ачмыш ганадларыны.
Ҳасар үстә будаглар,

Ғаны үстә будаглар.
Чыхыр тут дәрмәк үчүн
Оғрун-оғрун ушаглар.
Ширин тут бир кечәдә
Дәјиб сәһәрә кими.
Ағ парча — парашүтү
Тутублар сүфрә кими.
— Сүсән, тут чырпырыг, тут,
Кәл, сән дә парчадан тут.
Зирәк оғлан ушағы,
Силкәләјир будағы.
Көзләр дикилиб көјә,
Тут јағыш тәк төкүлүр.
— Ај, ај, көзәлдир — дејә
Ғамы шадланыб күлүр.

— Әнчир ағачы,
Ғаны бәс мејвән?!
Әнчир јемәји
Чох сеvirәм мән.
Ири јарпаглы,
Әјри ајаглы
Пота бир әнчир
Дил ачыб дејир:
— Сән һеч чәкмә гәм,
Тәләсмә, ај гыз,
Јетишәр мејвәм
Кәләндә пајыз.

Бағлары кәзә-кәзә
 Сүсән кедир дәннзә.
 Саһилдә бир гаја вар,
 Бир јаны уча дивар.
 Дивар боју сармашыг,
 Она верир јарашыг.
 Көрәр бу јердә чимән,
 Су алтында бир чәмән.
 Көрәр сач кимн узун,
 Дәннз рәнкиндә јосун.
 Сәпәләнән дәннзә
 Балача гајалардыр.
 Елә кәлир ки, бизә
 Гаја јох, ајылардыр.
 — Сүсән, бура кәл,
 Вар бурда бир кәл...
 Сүсән јүјүрүр,
 Гајалар көрүр.
 Дејир астадан:
 — Ахы, кәл һаны?!
 Көстәрир оғлан
 Гоша гајаны.
 Бу гајаларын
 Арасында кәл.
 Рәнки суларын
 Дәннз кимн көј...
 Бурда бир гаја да вар,

Јатмыш тимсаһа охшар.
 Ахы бура һарадыр?!
 Елә бил мағарадыр.
 Алты көлкәли, сәрин,
 Һәм дә дәриндир, дәрин...
 Јералты јоллар кимн.
 Гаја исә дәннзә
 Узаныб голлар кимн.
 Пингвиндир гајалар,
 Трамплиндир гајалар.
 Ушаглар гајаларын
 Үстүндән сүрүшүрләр.
 Гојнуна далғаларын
 Бир гуш кими дүшүрләр.

Ушаглар дәстә-дәстә
 Узаныблар гум үстә.
 Бири гумда јатыбдыр,
 Тамам гума батыбдыр.
 Галхыр... Гумдур үст-башы,
 Јанағы, алны, гашы...
 Сүсән бахыр оғлана:
 — Бәнзәјирсән хортдана.
 Бирдән һирсләнир оғлан:
 — Сән дедин мәнә хортдан?!
 Дәрһал кечир һүчума,
 Сүсәни јыхыр гума.

Гум нечэ дэ истидир,
Һәр данәси инчидир.
Ону учурур күләк
Гызыл зәррәләри тәк...
Сүсән һеј күлүр бәркдән,
Галхмајыр гумлу јердән.
Гум күндән елә јаныб,
Елә хош, нарын, јумшаг...
Үзәриндә узаныб
Көрүн, нә гәдәр ушаг...

4

Күнәш јаман бәрк јаныр,
Јајын гызмар чағында.
Сүсән кәзиб, доланыр
Бабасынын бағында.
Күнәш од әләјир, од,
Јаныр јарпаг, јаныр от...
Көр нә гәдәр мејнә вар,
Дүнја гәдәр мејвә вар.
Күнәш зәррәләрини
Санки ичир киләләр.
Кечи мәмәси кими
Долуб шишир киләләр.
Дурна көзү кими саф,
Кәһрәба кими шәффаф
Салхымлар гумда јатыр,
Киләләр гума батыр.

Бах, будур, јахшы таны,
Гара шаны, ағ шаны...
Сүсән бөјүк салхымы,
Јарпаг үстә сахлады.
О үзүм, бу нә ишти,
Үч саата јетишти.

5.

Кәләндә пајыз,
Багда кәзир гыз.
— Сүсән, ај Сүсән...
Сүсән дајаныр,
Сага бојланыр,
Сола бојланыр.
Көрмәјир һеч кәс,
Һардан кәлир сәс?!
— Сүсән, ај Сүсән?!
— Аһ, әнчир... сәнсән?!
— Ај Сүсән, мәнәм,
Јетишиб мејвәм.
Додағы халты,
Јанағы баллы
Әнчири јејир,
Гыз: — сағ ол — дејир...

6.

Гаршыда мешә вардыр,
Һәр буруг бир чинардыр.

Бу чинарлары тәк-тәк
Сүсән дајаныб сајыр.
— Еһ, нә чохдур... орду тәк
Буруглар аддымлајыр.
Гошулур әскәр кими
Буруглара буруглар.
Узаныб чәпәр кими
Кедир һара буруглар?!
Јолларда кәзә-кәзә
Кедиб чатыр дәннзә.
Сулары јара-јара
Кедир чох узаглара.
Бу вахт ешидилир сәс:
— Еј Сүсән, тәләс... тәләс...
Хәзәрин саһиллиндән
Көјә вертолјот галхыр.
Сүсән пәнчәрәләрдән
Ачыг дәннзә бахыр.
Хәзәр көмкөј парчадыр,
Буругларса
нөгтәләр.
Онлар учур,
аз галыр
Булудларда итәләр.
Күн дәннзә сәпир нур,
Сулар зәрә бүрүнүр.
— Ај Сүсән, одур, одур
Нефт дашлары көрүнүр.
— Бәлкә бура деподур?

Узун естакадалар
Санки гатардыр, гатар.
Бир-биринни далыпча
Дүзүләи бу гатарлар
Кедиб дәннз бојунча
Үфүгләрә чатырлар.
Гагајылар нә гәдәр,
Учурлар дәстә-дәстә.
Учалыр бөјүк шәһәр
Полад дирәкләр үстә...

7.

Сүсән бир баға кәлир,
Көрәндә ал күлләри,
Дәрһал габаға кәлир,
Узаныр ағ әлләри.
Зә'фәран санки чичәк,
Нә көзәлдир, нә көјчәк...
Өзү кичик чәләнкдир,
Гызылдандыр үрәји.
Гырмызы, сары рәнкдир
Дөрд ләчәјин бәзәји.
Ләчәкләр мәхмәр кими,
Тәмнздир сәһәр кими.
Онун бирчә ләчәји,
Дадлы едир хөрәји.

Нечә олур гыш чагы,
Бу Абшерон торпагы?!
Аста-аста гар жағыр,
Гар алтындан күл чыхыр.
Јаған гардан елә бил,
Рәнк алып аг гәрәңфил.
Көрүнүр бу фәсилдә
Гырмызы гәрәңфил дә...
Сүсән кәлир бостана,
Көзәлдир бағча кими.
Ләкләрә бах: јан-јана,
Дүзүлүб халча кими.
Јамјашылдыр һәр бир ләк,
Баһардакы чәмән тәк.
Шүјүд вар, вәзәри вар,
Һәр бирини әтри вар.
Турп үшүјүр...

бүрүјүр
Јорған кими торпагы,
Гар ичиндән көрүнүр
Гыпгырмызы јанагы...
Сүсән һејрәтлә бахыр,
Аста-аста гар жағыр...

Көр нә гәдәр адамы
Апарыб кедир гатар.
Кәзиб јарымаданы
Узагда итир гатар.
Доланыб саһилләри,
Бакыја дөнүр керн.
Јај, гыш ајрылмыр Сүсән
Хәзәр саһилләриндән.

МЕШӘДӘ СӘС

Мешәјә кирдиләр
ушаглар
Үрәкләриндә
мәһәббәт, һәвәс...
Башдан-баша мешәдә
Нә һәнирти вар,
нә дә сәс...

Онлар
кетдиләр габаға,
Әтрафа баха-баха...
Һәтта севимли Алабаш
Ирәлидә јүјүрүр,
Анчаг һүрмүр...

Нә довшан,
нә чанавар,
Нә дә түлкү көрүнүр.
Гәрибәдир...
Мешә сакит,
мешә лал,

Отур, узан,
кәз, долан,
Истәсән хәјала дал...

Бирдэн

Жахындан таг-тараг

Кэлди

күллә сәсләри.

Горхудан ушагларын

Аз гала донсун

нәфәсләри.

— Бу, нәдир?!

— Гәрнбәдир...

Деди Камран:

— Ушаглар, горхмағын

Нә мә'насы вардыр?

Бу күлләни атан

Нашы овчулардыр.

Бу сөзә инаныб

Онлар бир гәдәр

Гәһгәһә чәкиб

күлүшдүләр.

Сәслә долду

инди мешә,

Лал сүкутдан

ојаныб,

Санки диксинди мешә.

Әтрафа баха-баха,

Онлар јенә дә

Кедирдиләр габаға...

— Ау, ау...

Бир сәс ешидилди,

Һамы ону

бир гуш билди...

Тәкчә Камран,

Күлүб деди астадан:

— О итмиш бир ушагдыр...

Сәс версәк она

Һарда олса

Јанымыздан

чыхачагдыр.

Бүтүн мешәни

— Ау, ау, ау —

сәсләри бүрүдү.

Ушаглар

азмыш оғлана

сәс вердиләр...

О көрүндү

Мешәдән чыхмаг үчүн

Јолу она көстәрдиләр.

Оғлан:

— сағ ол — дејиб,

әл етди,

Дүз јолла кетди.

Ушаглар бајагкы

Һәј-күјү унутду,

Һәр јаны

сүкут тутду.

— Таг-тук...

— Туг-таг...

— Ај ушаглар,

бу нәдир?!

— Нә гәрибә нәгмәдир...

— Ағачдәләндир бу,

Мешәнин пачтолјону...

— Ај Камран,

нечә тез таныдын ону?

Ағачдәләнин

Кәсилмир таг-тагы...

Санки дөјүлүр

Арамсыз бир гапы...

— Га... га... га...

Бир сәс јајылды,

Јенә бүтүн мешә

Јухусундан ајылды.

Ушаглар јолдан

чәкилдиләр гыраға,

Камран деди:

— Таныдым,

ала гарғадыр,

ала гарға...

Бир нечәси дә

Сәс вериб она гошулду,

— Га... га... га...

сәсләриндән

бир оркестр олду.

Бир талаја чатдылар,

Чыр-чырпы жығыб,

бир очаг чатдылар.

Чыртачырт јанды очаг...

Ушаглар тапды булаг...

Онлара хош кәлди

булагын сәси,

Һәзин, көзәл нәгмәси.

Бирдән һардаса

шарагшараг

Гырылды бир будаг...

Јүјүрдүләр ушаглар:

— Нә олуб, көрән нә вар?!

Көрдүләр мешәбәји

Кәсиб гуру будагы,

Өзү ағачдан

дүшүр ашағы.

— Вај... бу нәдир?!

Будагсыз ағач

нә күлмәлидир.

— Әми, сиз,

ону нијә кәсдиниз?!

— Кәсдим ки,

ағач јахшы

бој атсын,

Башы булуда чатсын.

Бу вахт бир гуш

һәвәслә

нәгмә охуду.

Һамы дуруб јериндә

Бу сәсә һејран олду.

Балача гушчуғазда

Нечә бөјүк һәвәс вар,

Үрәкләри титрәдән

Нэ зэриф, инчэ сэс вар.

Бу сэс,

верирди нэфэс

Санки торпага, даша,

Бүрүмүшдү

Мешәни башдан-баша...

Һәр шеј сусмушду, һәр шеј:

Јарпаглар да,

Будаглар да,

булаглар да...

Һэтта бизим

ушаглар да...

Динэ билмирди

һеч кэс,

Мө'чүзә иди о сәс!

Гуш — сеһирли нәғмәкар,

Сусмадан охујурду.

Мешә нәғмәкарыны

Тәкчә

ушаглар дејил,

Ағачлар да дујурду.

Јаваш-јаваш,

Үфүгдә гаралды гаш...

Ушаглар аста-аста

кетдиләр,

Мешәни тәрк етдиләр.

Лакин үрәкләриндә

Галды исти бир нэфәс...

Кәсилмәди јенә дә,

Мешәдән о көзәл сәс!

ХЕЈИРХАҢ ДӘЛӘ

(Нағыл)

Бир мешәдә

дәлә варды,

Сакип, хошбәхт јашајарды.

Көзәл иди,

гәшәнк иди,

Хасијјәти ипәк иди.

Өзү күчсүз олса белә

Анчаг дәлә

Чәсарәтли,

Мәтанәтли,

үрәклијди,

Горхмаз иди,

зирәк иди.

Дәлә јаман севилирди,

Һамы ону дост билирди.

Санки шаһды,

Чүнки дәлә

Меһрибанды,

хејирхаһды...

Довшан гачыр, довшан гачыр,
Јаман гачыр,

јаман гачыр...

Јазығын нә чаны вардыр

Дөзсүн буна?!

Ону гован чанавардыр.

Аз галыр ки, чатсын она.

Көр нә гачыр,

Бу дегигә тутачагдыр.

Сонра ону

Парчалајыб

удачагдыр.

Көмәк, көмәк,

Дура билмәз,

Көмәк етсин дәлә кәрәк!

Дајанмадан,

Јубанмадан

О, бир анда будаг гырды,

Илдырымла алышдырды.

Мәш'әл јанды,

Аловланды

Јүјүрәрәк атды ону

Чанаварын габағына,

Алов дәјди ајағына.

Чанавары дәһшәт алды,

Санки ону илан чалды.

Дөндү бирдән,

Гачды кетди,

Узагларда көздәм итди.

Довшан бахыб хиласкара
Күлдү көзү.

Бирчә кәлмә: — Сағ ол — олду
Онун сөзү.

Дәлә бир күн сәс ешитди,

Јола доғру гачыб кетди.

Бир гыз көрдү гара сачлы,

Дуруб јолда

көзү јашлы.

Јаш үзүндән сүзүб ахыр,

Сола бахыр, саға бахыр.

Деди дәлә:

— Көз јашыны төкмә белә.

Нә олубдур, мәнә сөјлә...

— Бу мешәдә јол азмышам,

Бах, ај дәлә, дүшүр ахшам.

Неч билмирәм, мән нә едим,

Һардан кедим, нечә кедим?!

Пис ушаглар дөјәр мәни,

Ајы көрсә, јејәр мәни,

Тугуб дилә,

— Сән ағлама — деди дәлә.

— Кәл, көстәрим јолу сәнә,

Јаваш-јаваш кет евинә.

Гыз дәләнин архасынча,

Гача-гача,

Кәлиб чатды

Бир мешәнин кәнарына,

Көндүн кениш жолларына.
Гыз эл етди күлө-күлө:
— Сағ ол, дэлә,
— Сағ ол, дэлә!
Дэлә көзир,
Ойнаырды, атланырды.
О будагдан, бу будага
Ноппанырды.
Жолдан конар,
Ағачларын арасында
Бир тала вар.
Дэлә деди өз-өзүнә:
— Бурда нијә дуруб чүјүр?!
Көзлөриндә гәм көрүнүр...
О нәдир бәс?!

һара дүшүб,

Аһа...

Чүјүр дара дүшүб.

Дүшүб овчу тәләсинә...
Дурма, дэлә, тәләссәнә...
Дэлә бахды,
Көзләриндә шимшәк чахды.
Гачды дэлә,
Дөндү јелә,
Кечди јамач, кечди дәрә
Чатыб филә,
Деди белә:
— Ај күчлү фил,
Чүјүр дара дүшүб гәфил...

Тез ол, јүјүр,
Азад олсуи кәрәк чүјүр.
Фил тәләсди,
Туфан кими чошуб әсди...
О талаја

тез чатды фил,

Тәләни дә дағытды фил.
Чүјүр күлдү
Чыхан кими бу тәләдән.
Шад көрүндү,
Разы галды

о дәләдән.

Севинчиндән ашды-дашды,
Јахынлашды,
Дәлә илә гучаглашды.
Чүјүр деди күлө-күлә:
— Сағ ол, дэлә,
— Сағ ол, дэлә.

Күнләр өтүр,
Дәлә јаман дәлә олур,
О, һамыја көмәк олур,
Лазым кәлсә күллә олур,
Лазым кәлсә,
шимшәк олур.

О, өлүмдән гуртармышды
Нечә-нечә гарышганы...
Гојмамышды сәрчәләрин

Наһаг јерә ахсын ганы...
Јетишмишди
    көмәјинә
        бир бөчәјин,
Гуртармышды
Тилсиминдән һөрүмчәјин.
Сојуг
    пајыз һавасында,
Туфанлы гыш һавасында,
Нечә-нечә
    азмыш гуша
Јер вермишди јувасында.
Өлдүрәрәк бир иланы
Гурбағанын
Горумушду һәјатыны.
Јараланмыш билдирчинин
Сағалтмышды
Һәким кими ганадыны.
Чәсарәтлә
Өз-өзүнү
Тәһлүкәјә атарды о,
Зәиф, күчсүз
Достларынын
Имдадына чатарды о.
Буна көрә
Һамы ону дост билирди,
Бу мешәдә
Дәлә јаман севилирди.

Пәләнк, аслан,
Ајы, бәбир,
Төкүб тәдбир,
Олдулар бир!
— Гураг тәлә,
Өлсүн дәлә.
Пәләнк, аслан
Дедиләр ки,
Бу иш асан.
Дағ гүввәси
Вардыр биздә.
Мини өләр
Пәнчәмиздә.
Бу дәләдән
Горхуруг биз,
Олса белә
Гүввәтимиз.
Имкан јохдур,
Бу дәләнин
Досту чохдур.
Бапбалача
Боју вардыр,
Елә бил ки,
Һөкмдардыр.
Күлдү бу ан,
Деди илан:
— Чәкмәјин гәм.
Мән кизличә
Өлдүрәрәм

О дэлэний
Кешијиндэ дајандылар.
Ода дөндү,
Фил көрүндү.
Чөлд узатды хортумуну...
Көрүб ону
Гачды илан,
Гачды ајы,
                    пэлэнк, аслан
Бу бирликдэн,
Бу гүввэдэн
                    горхду онлар,
Керијэ дэ бахмадылар
                    бу һејванлар.
Ојанараг галхды дэлэ,
Этрафына бахды дэлэ.
Һүркдү дэлэ,
Горхду дэлэ.
Сөјлэди фил:
— Дэлэ, горхмаг лазым дејил...
Биз говмушуг тәһлүкәни,
Нә јахшы ки,
Дәрһал хилас етдик сәни.
Этрафында
Достларыны көрдү дэлэ.
Эһвалатдан
Хәбәр тутуб күлдү дэлэ.
Бу вахт
Сәһәр ачылыр**дм**,

Күн догурду,
Мешәјә нур сачылырды...
Горхду илан о дэлэдән,
Горхду аслан о дэлэдән.
Бир пишиктәк
Горхду пэлэнк
                    о дэлэдән.
Олсалар да онлар әлбир,
Горхду ајы,
Горхду бәбир
                    о дэлэдән.
Јенә дэлә
                    севилирди,
Һамы ону дост билирди.
Дэлә горхмаз, дэлә мәтин.
Дајанмышды
Кешијиндә әдаләтин.
О, һамынын һавадары,
Севимлиси, хиласкары.

Жетим дајча	38
	39
	41

Поэмалар

Сүсән кәзир Абшерону	44
Мешәдә сәс	53
Хејирхәһ дөлә (нағыл)	59

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Ше'рләр

Сүсән вә күнәш	3
Чығыр	5
Бир парча булуд	6
Назим бахыр	7
Тут ағачы	9
Анам ишә кедәндә	11
Фәвварә	12
Ики гыз	14
Фишәнк	16
Гаја-тәјјарә	17
Кинодан кәлир Илгар	18
Футбол ојнајыр Сәдыг	19
Сүсән вә ләпәләр	21
Әһмәд кедир күчәдә	22
Гар јағыр	23
Чијәләк	24
Лүк машыны	25
Пәнчәрәдә	26
Өзү билмир	27
Нәғмә, ишыг вә чичәк	28
Тәзә из	30
Дөрд бачы	31
Атасыны севән гыз	33
Өзү кириб чибимә	34
Јорулмушам	35
Сөлбәт	36

Мехтиев Тофиг Махмуд оглы

ШУМ В ЛЕСУ

Стихи, поэмы и сказки

(На азербайджанском языке)

ГЯНДЖЛИК

БАКУ—1969

22 гэн.